

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ
З ДИСЦИПЛІНИ**

Економічна теорія

*(для студентів 3 курсу денної та заочної форми навчання
за напрямом підготовки 6.060101 «Будівництво»)*

**ХАРКІВ
ХНАМГ
2012**

Методичні вказівки до організації самостійної роботи, практичних занять, виконання контрольних робіт з дисципліни «Економічна теорія» (для студентів 3 курсу денної та заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.060101 «Будівництво») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: О. А. Шекшуєв, О. І. Батістова. –Х.: ХНАМГ, 2012 – 42 с.

Укладачі: О. А. Шекшуєв,
О. І. Батістова

Рецензент: доц., к. е. н. І. А. Островський

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії,
протокол №8 від 26.04.2011 р.

ЗМІСТ

1. Вступ.	4
2. Програма навчальної дисципліни «Економічна теорія».	5
3. Змістовий модуль (ЗМ) 1. Економічний розвиток: рушійні сили та ступені.	7
3.1 Вступ до Економічної теорії.	7
3.2 Власність та роль в економічному розвитку.	8
3.3 Економічна система: сутність та характеристика її основних типів.	10
3.4 Процес виробництва, його фактори та ефективність.	11
3.5 Економічні потреби та економічні інтереси, їх класифікація та взаємозв'язок.	13
3.6 Основи економіки природокористування.	14
4. Змістовий модуль (ЗМ) 2. Мікроекономічний аспект економічного розвитку.	16
4.1 Попит та пропозиція як характеристики ринку.	16
4.2 Теорія споживчого вибору.	18
4.3 Теорія фірми та ринкова пропозиція.	20
4.4 Теорія ринкових структур.	22
4.5 Мікроекономіка суспільного сектора.	24
5. Змістовий модуль (ЗМ) 3. Теоретичні основи макроекономіки.	25
5.1 Макроекономічний рівень господарювання. Національне рахівництво.	25
5.2 Макроекономічна нестабільність: безробіття, інфляція.	27
5.3 Макроекономічний аналіз: сукупний попит та сукупна пропозиція.	29
5.4 Економічні функції держави.	30
5.5 Економічне зростання та його чинники.	31
5.6 Зовнішньоекономічні зв'язки. Платіжний баланс країни, його структура.	32
6. Порядок поточного і підсумкового оцінювання знань студентів.	33
7. Теми контрольних робіт для студентів заочної форми навчання.	37
8. Теми контрольних робіт з дисципліни « Економічна теорія».	38
9. Екзаменаційні питання.	40
Список використаних джерел.	41

1. ВСТУП

Розвиток і вдосконалення системи підготовки фахівців посилює інтерес до економічних знань. Потреба в ґрунтовних економічних знаннях у висококваліфікованих спеціалістів за сучасних умов є дуже актуальною. Економічне становище сьогодні змінюється занадто швидко в умовах невизначеності, підвищеного ризику. Отже, постійно доводиться розв'язувати економічні завдання, що мають непересічне значення для добробуту й соціального самопочуття.

Такі навички набуваються не одразу, формуються роками, виростаючи на міцному теоретичному ґрунті. Чи не найважливішим етапом у формуванні цих навичок є опанування основ економічної теорії. Елементом такого опанування є плани семінарських занять і матеріали для самостійного вивчення курсу.

Метою вивчення курсу «Економічна теорія» є набуття майбутніми фахівцями глибоких економічних знань, формування у них нового економічного мислення, адекватного ринковим відносинам; формування навичок аналізувати реальні економічні процеси і приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, що пов'язані з їх майбутньою практичною діяльністю.

Завданням курсу є набуття навиків науково аналізувати соціальні проблеми та процеси; володіти знаннями основ виробничих відносин та принципами управління з урахуванням технічних, фінансових та людських функцій.

Предметом вивчення у дисципліні виступають основоположні економічні категорії, економічні закони та принципи функціонування економічних систем; економічні відносини, господарчі механізми та дії людей, спрямовані на ефективне господарювання в умовах обмежених економічних і природних ресурсів; особливості ринкових перетворень економіки України; сучасні процеси глобалізації економічного життя.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

ЗМ 1. Економічний розвиток: рушійні сили та ступені

1. Вступ до економічної теорії

- 1.1. Предмет і функції економічної теорії
- 1.2. Методи пізнання економічних процесів.

2. Власність та її роль в економічному розвитку

- 2.1. Власність як економічна категорія. Типи, форми та види власності.
- 2.2. Відносини власності в Україні.

3. Економічна система: сутність та характеристика її основних типів

- 3.1. Економічна система: поняття, основні її типи.
- 3.2. Особливості переходу від директивно-планової до ринкової економіки.

Формування економічної системи України.

4. Процес виробництва, його фактори та ефективність

- 4.1. Процес суспільного виробництва, його фази.
- 4.2. Фактори виробництва, їх взаємодія.
- 4.3. Економічна ефективність суспільного виробництва, її показники.

5. Економічні потреби та економічні інтереси, їх класифікація та взаємозв'язок

- 5.1. Економічні потреби: сутність та класифікація. Закон зростання потреб.
- 5.2. Економічні інтереси: сутність, основні види.

6. Основи економіки природокористування

- 6.1. Проблема обмеженості економічних ресурсів. Крива виробничих можливостей, її графічний аналіз.
- 6.2. Закони обмеження природних ресурсів, зниження енергетичної ефективності природокористування, падіння природно-ресурсного потенціалу.

ЗМ 2. Мікроекономічний аспект економічного розвитку

1. Попит та пропозиція як характеристики ринку

- 1.1. Попит: поняття, крива, закон, фактори. Еластичність попиту, її ступені та коефіцієнти.
- 1.2. Пропозиція: поняття, крива, закон, фактори. Еластичність пропозиції, її фактори та коефіцієнти.
- 1.3. Ринкова рівновага, проблеми її сталості.

2. Теорія споживчого вибору

- 2.1. Взаємозв'язок потреб і споживання. Домогосподарства як сфера споживання.
- 2.2. Корисність: гранична та загальна, їх графіки. Закон спадної граничної корисності.
- 2.3. Раціональний споживчий вибір, підходи до його визначення.
- 2.4. Ринковий попит, його формування.

3. Теорія фірми та ринкова пропозиція

- 3.1. Виробнича функція, її ізокванта та ізокошта.
- 3.2. Витрати виробництва: сутність, класифікація та графічний аналіз.
- 3.3. Прибуток, норма прибутку та фактори, що впливають на їх величини.
- 3.4. Сутність, види і функції цін.

4. Теорія ринкових структур

4.1. Кількісні методи оцінки ринкових структур. Загальна характеристика основних типів ринкових структур.

4.2. Конкуренція: зміст, види і форми.

4.3. Монополія, особливості функціонування.

4.4. Ринок факторів виробництва і розподіл доходів. Домогосподарства як постачальники ресурсів виробництва.

5. Мікроекономіка суспільного сектора

5.1. Суспільні блага та ефективність.

5.2. Зовнішні ефекти та зовнішні витрати.

ЗМ 3. Теоретичні основи макроекономіки

1. Макроекономічний рівень господарювання. Національне рахівництво.

1.1 Макроекономічний кругообіг, його форми.

1.2. Система національних рахунків. Методика розрахунку основних макроекономічних показників.

2. Макроекономічна нестабільність: безробіття, інфляція

2.1. Циклічний характер розвитку економіки. Економічний цикл та його фази.

2.2. Зайнятість, її форми. Безробіття: види, показники та соціально-економічні наслідки.

2.3. Інфляція: сутність, причини, види, вимір та соціально-економічні наслідки.

3. Макроекономічний аналіз: сукупний попит та сукупна пропозиція

3.1. Сукупний попит: поняття та регулювання.

3.2. Сукупна пропозиція та її динаміка.

3.3. Макроекономічна рівновага в моделі „AD – AS”.

4. Економічні функції держави

4.1. Фіскальна політика та її види.

4.2. Державний бюджет, його структура та види. Бюджетний дефіцит і державний борг.

4.3. Грошово-кредитна політика держави, її види. Грошовий ринок: попит на гроші, пропозиція грошей.

5. Економічне зростання та його чинники

6. Зовнішньоекономічні зв'язки. Платіжний баланс країни, його структура

3. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ (ЗМ) 1.

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК: РУШІЙНІ СИЛИ ТА СТУПЕНІ

Ключові поняття: економічна теорія, наукова абстракція, економічне моделювання, економічні категорії, економічні закони, власність, типи власності, форми власності, економічна система, ринкова економіка, АКС, змішана економіка, процес виробництва, процес праці, робоча сила, засоби виробництва, виробничі відносини, продуктивні сили, предмети праці, продуктивність праці, економічна ефективність, економічні ресурси, крива виробничих можливостей. Економічні потреби, економічні інтереси, закон зростання потреб, природно-ресурсний потенціал, закон обмеження природних ресурсів, економічна політика.

3.1 ВСТУП ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Яке місце займає економіка в розвитку сучасного суспільства?
2. Методи пізнання соціально-економічних процесів.
3. Предмет економічної теорії.
4. Функції економічної теорії.
5. Економічні категорії, закони і принципи.

Теми реферативних повідомлень

1. Визначте основні етапи розвитку економічної теорії.
2. Дайте визначення предмета економічної теорії, охарактеризуйте еволюцію його трактування.
3. Охарактеризуйте сутність економічного закону.
4. Сутність функцій економічної теорії.
5. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання соціально-економічних процесів.

Контрольні запитання і завдання

1. Розкрийте роль економічної теорії в системі економічних наук.
2. Які сучасні економічні теорії ви знаєте? В чому полягає принципова відмінність між ними?
3. Назвіть сферу проблем, які вивчає економічна теорія, мікро - і макроекономіка.
4. Дайте визначення суті економічного закону, назвіть основні види їх.
5. Чим відрізняються економічні категорії від економічних законів?
6. Чим відрізняються економічні закони від законів природи?
7. Які ви знаєте методи пізнання економічних процесів?
8. Яке місце економічної теорії у системі економічних наук?
9. Яке практичне значення має економічна теорія?
10. За яких умов забезпечується наукова обґрунтованість економічної політики держави?

Тестові завдання

1. В якій з відповідей найповніше й найглибше розкрито предмет економічної теорії:

- а) це наука, що вивчає виробничі відносини в їх взаємодії з розвитком продуктивних сил;
б) це наука, що вивчає закони, які управляють виробництвом і розподілом матеріальних благ;
- в) це наука, що вивчає закони розвитку економічних систем?

2. Визначте спільні риси, що властиві продуктивним силам і процесу праці:

- а) складовими елементами цих двох категорій є засоби виробництва: предмети і засоби праці; в) кожна з цих категорій відображає ставлення людини до природи в процесі праці.
б) до складу продуктивних сил входять тільки засоби праці; природи в процесі праці.

3. Яке з положень правильно характеризує структуру технологічного способу виробництва:

- а) це єдність продуктивних сил і виробничих відносин; в) це єдність продуктивних сил і техніко-економічних відносин?
б) це єдність продуктивних сил і господарського механізму;

4. Яке з положень правильно характеризує структуру суспільного способу виробництва:

- а) це єдність продуктивних сил і техніко-економічних відносин; в) це єдність відносин економічної та юридичної власності?
б) це єдність продуктивних сил і виробничих відносин, а також відносин економічної власності;

5. Оберіть правильне визначення структури економічних відносин:

- а) це єдність виробничих і соціальних відносин; в) це єдність техніко-економічних і виробничих відносин.
б) це єдність техніко-економічних відносин і виробничих відносин господарського механізму;

6. Яке з положень розкриває структуру техніко-економічних відносин:

- а) це єдність відносин власності у сфері виробництва і розподілу; в) це відносини людини у процесі виробництва і природи із виробництва і природи із
б) це відносини спеціалізації, кооперування, застосування предметів праці? комбінування й концентрації виробництва;

7. Яке з положень комплексно розкриває основні функції економічної теорії:

- а) економічна теорія має розкривати і вивчати економічні закони; в) економічна теорія розробляє наукові основи управління народним господарством?
б) економічна теорія виконує практичну, пізнавальну функції та формує економічне мислення?

8. В якому з положень розкрита структура економічної категорії:

- а) економічна категорія відображає взаємодію продуктивних сил, виробничих відносин і економічної власності; в) економічна категорія відображає розвиток продуктивних сил і господарського механізму?
б) економічна категорія відображає взаємодію продуктивних сил і техніко-економічних відносин;

9. В якому з положень неправильно названа структура методу економічної теорії:

- а) це філософські та загальнонаукові принципи; в) це поняття та категорії моралі, етики, психології;
б) це закони та категорії діалектики; г) це закони і категорії економічної теорії?

10. Зазначте найпростіший елемент діалектичного методу дослідження:

- а) метод дедукції; в) метод історичного аналізу.
б) метод абстракції;

3.2. ВЛАСНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Власність як економічна категорія.
2. Основні типи, форми й види власності.

3. Сутність історичної еволюції власності.
4. Структура відносин власності.
5. Роль і місце державної власності в економіці.

Теми реферативних повідомлень

1. Власність як економічна категорія.
2. Власність як юридична категорія.
3. Суб'єкти і об'єкти власності.
4. Типи, форми, види власності.
5. Відносини власності в Україні.

Контрольні запитання і завдання

1. Розкрийте сутність власності як економічної категорії.
2. Що є первинним у взаємовідносинах: власність як економічна категорія чи як юридична категорія?
3. Назвіть основні типи, форми та види власності.
4. Розкрийте сутність приватної власності.
5. Дайте визначення державної власності.
6. У чому полягають особливості корпоративної форми власності?
7. Розкрийте специфіку інтелектуальної власності.
8. Що таке «суб'єкт» і «об'єкт» власності?
9. Чим відрізняється роздержавлення від приватизації?
10. Яка з форм власності: державна чи приватна є найбільш ефективною?

Тестові завдання

1. У чому полягає прогрес у відносинах власності:

а) в удосконаленні відносин власності у сфері безпосереднього виробництва;	в) в еволюції форм власності від індустріальної до колективної, а від неї – до державної?
б) в удосконаленні відносин власності у сфері обміну та розподілу;	

2. Власність в економічному сенсі – це:

а) концентрація людської праці, яка представлена в речі;	в) система стосунків між людьми з приводу привласнення речей;
б) приналежність речі людині;	г) економічні стосунки між людьми, які відображені в речі.

3. Право власності – це:

а) право застосування корисних властивостей блага для себе;	в) право володіти результатами від використання блага.
б) право вирішувати хто і як забезпечуватиме використання блага;	г) всі відповіді правильні.

4. Якщо яке-небудь майно взяте в оренду, то орендар:

а) є потенційним власником;	в) є повним власником;
б) розпоряджається споживчою вартістю майна;	г) розпоряджається цінністю даного майна (може продати його або подарувати).

5. Виділіть негативні прояви приватної власності для економіки в цілому:

а) майнова диференціація власників;	в) сприяння розвитку заповзятливості;
б) жорстка залежність добробуту власника від результатів виробничої діяльності;	г) посилення конкурентної боротьби.

3.3 ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЇЇ ОСНОВНИХ ТИПІВ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Наукові підходи до періодизації суспільного розвитку.
2. У чому полягає відмінність формаційного і цивілізаційного підходів до періодизації суспільного розвитку?
3. Головні відмінності ринкової та адміністративно-командної економіки.

Теми реферативних повідомлень

1. Дайте визначення категорії «економічна система». Які визначення економічної системи існують в економічній науці?
2. Якими категоріями визначають тип економічної системи?
3. Назвіть центральні проблеми будь-якої економічної системи; розкрийте їх зміст.
4. Як змінюється місце і роль людини у процесі становлення і розвитку постіндустріальної цивілізації?

Контрольні запитання і завдання

1. Дайте визначення поняттю «цивілізація».
2. Які критерії розвитку цивілізації існують у науці?
3. У чому полягає сутність економічної системи?
4. Назвіть структурні елементи економічної системи і розкрийте їхній взаємозв'язок.
5. Розкрийте зміст поняття «ринкова економіка».
6. Розкрийте зміст поняття «командна економіка».
7. Розкрийте зміст поняття «змішана економіка».
8. Охарактеризуйте основні моделі ринкової економіки.
9. Назвіть головні відмінності ринкової економіки від адміністративно-командної.
10. Розкрийте сутність формаційного підходу до періодизації суспільно-економічного розвитку.
11. Назвіть формаційні перехідні економічні системи та розкрийте форми прояву закономірностей переходу від однієї економічної системи до іншої.
12. Які ви знаєте теоретичні моделі соціалізму? Дайте коротку характеристику їх.
13. Чи існувала альтернатива адміністративному соціалізму? Аргументуйте свою позицію.
14. Чому виникла і в чому виявилася криза адміністративно-командної економіки.
15. Проаналізуйте здобутки та соціальні й економічні втрати, що пов'язані з переходом України до ринку.

Тестові завдання

1. В якому з положень комплексно виражена сутність економічного прогресу:

- а) це поступальний розвиток по висхідній продуктивних сил;   в) це поступальний розвиток від менш досконалих до більш досконалих форм відносин економічної власності;   б) це поступальний розвиток по висхідній усієї економічної системи?

2. У чому полягає прогрес усього технологічного способу виробництва:

- а) у поступальному розвитку продуктивних сил;   в) у поступальному розвитку техніко-економічних відносин?   б) у постійному розвитку відносин спеціалізації;

3. У чому полягає прогрес у відносинах власності:

- а) в удосконаленні відносин власності у сфері в) в еволюції форм власності від
безпосереднього виробництва; індустріальної до колективної, а від
б) в удосконаленні відносин власності у сфері неї – до державної?
обміну та розподілу;

4. У чому полягає комплексна характеристика прогресу продуктивних сил:

- а) у постійному вдосконаленні засобів виробництва і робочої сили; в) у постійному
б) у появі нових елементів продуктивних сил – форм і методів вдосконаленні всіх елементів
організації виробництва, науки та інформації; продуктивних сил?

5. Яке з положень комплексно розкриває сутність суспільного прогресу:

- а) це розвиток соціального, правового та в) це послідовні зміни суспільних способів
політичного прогресу; виробництва?
б) це послідовні зміни суспільно-
економічних формацій;

6. У чому полягає сутність закону прискореного розвитку людської цивілізації:

- а) у прискореному розвитку продуктивних сил; в) у прискоренні розвитку
б) у скороченні періоду існування більш технологічного способу виробництва?
розвинутої суспільно-економічної формації;

7. Яке з положень не характеризує екстенсивний тип економічного зростання:

- а) щоб збільшити обсяг продукції удвічі, слід в) щоб збільшити обсяг продукції
удвічі більше ввести в дію засобів праці; удвічі, слід використати незмінну
б) щоб збільшити обсяг продукції удвічі, слід удвічі кількість засобів виробництва кращої
більше витратити сировини; якості?

8. Яке з положень неправильно характеризує інтенсивний тип економічного зростання:

- а) зростає суспільна продуктивність праці; в) у виробництві використовують робочу силу з
б) зростає ефективність виробництва; незмінним рівнем освіти і кваліфікації?

9. Що є найбільш загальним критерієм економічного прогресу:

- а) розвиток продуктивних сил; в) розвиток загальноосвітнього і професійно-
б) розвиток відносин власності; кваліфікаційного рівнів робочої сили?

10. Назвіть закон, який виражає найбільш загальну основу економічного прогресу:

- а) закон адекватності виробничих відносин рівню й в) закон економії робочого часу.
характеру розвитку продуктивних сил;
б) закон концентрації виробництва;

3.4 ПРОЦЕС ВИРОБНИЦТВА, ЙОГО ФАКТОРИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Основні фактори виробництва та їхній взаємозв'язок.
2. Форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне.
3. Закон вартості, його сутність та функції.

Теми реферативних повідомлень

1. Дайте визначення й покажіть відмінності між матеріальним і нематеріальним виробництвом.
2. Охарактеризуйте основні риси натурального й товарного виробництва.
3. Сутність поняття «економічне зростання» й «ефективність виробництва».

Контрольні запитання і завдання

1. Які причини і умови виникнення товарного виробництва?
2. Як ви розумієте економічну відокремленість товаровиробників?
3. Які загальні риси і відмінності простого і розвинутого товарного виробництва?
4. Назвіть економічні й соціальні показники ефективності виробництва та спосіб їхнього розрахунку.
5. Зіставте теорію трудової вартості з теорією граничної корисності і обґрунтуйте, чому їх необхідно поєднувати.
6. У чому полягають сутність і функції закону вартості?
7. Визначте основні напрями впливу потреб на виробництво.

Тестові завдання

1. Яка ознака є головною, відмінною рисою натурального господарства:

- а) наявність суспільного поділу праці;
- б) вільний вибір виробником напрямку діяльності;
- в) споживання життєвих засобів усередині господарської одиниці, де вони були створені?

2. Що є вигідною, об'єктивною основою, на якій виникає економічна відособленість виробників:

- а) соціально-економічна неоднорідність праці;
- б) територіальне розосередження виробників;
- в) приватна власність на засоби виробництва?

3. Яке з положень є визначенням товарного виробництва:

- а) це процес перетворення людиною речовини природи з метою одержання необхідних життєвих засобів;
- б) це організація суспільного господарства, якою господарюючі суб'єкти виробляють необхідні суспільству продукти й послуги;
- в) це організація суспільного господарства, в якій відокремлені виробники виробляють продукти і послуги для обміну, продажу?

4. Які ознаки характеризують безпосередньо суспільну форму виробництва:

- а) високий рівень автоматизації виробництва та збільшення власності;
- б) майнова відповідальність виробників за результати господарювання;
- в) високий рівень розвитку одиничного поділу праці, високий ступінь організації виробництва?

5. Яке з визначень правильно розкриває сутність товару як економічної категорії:

- а) це річ або послуга, створена працею людини;
- б) це продукт праці, створений виробником для задоволення певних виробничих або особистих потреб;
- в) це продукт праці, створений виробником для продажу?

6. Яке з визначень розкриває сутність споживчої вартості товару:

- а) це сукупність споживчих властивостей виробу;
- б) це здатність виробу задовольняти певну потребу виробника;
- в) це здатність виробу задовольняти певну потребу інших людей, покупців?

7. Яке з визначень розкриває сутність товару:

- а) це матеріальні витрати на виготовлення товару;
- б) це витрачена праця виробника на виготовлення товару;
- в) це суспільна праця, втілена в товарі?

8. Що є зовнішньою формою вияву вартості товару:

- а) споживчі властивості товару;
- б) мінова цінність;
- в) визначена виробником ціна продажу товару?

9. Чим визначається кількісний аспект вартості товару:

- а) оцінкою вартості товару виробником;   в) споживчими властивостями товару,
б) відношенням величини, втіленої у ступенем його важливості для
товарі суспільної праці до суспільної життєдіяльності людини?
корисності цього товару;

10. Визначте показники продуктивності праці (ПП), фондівіддачі (ФВ), фондомісткості (ФМ), фондоозброєності (ФО), матеріаломісткості (ММ), матеріаловіддачі (МВ), рентабельності (Р), якщо:

- обсяг реалізованої продукції (П)	- 1000 грн.;
- вартість основних фондів (ОФ)	- 600 грн.;
- вартість сировини й матеріалів (М)	- 200 грн.;
- собівартість продукції (СС)	- 900 грн.;
- кількість працівників (К)	- 20 осіб.

3.5 ЕКОНОМІЧНІ ПОТРЕБИ ТА ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Економічний закон зростання потреб.
2. Економічні й неекономічні блага.
3. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу.

Теми реферативних повідомлень

1. Структура економічних потреб.
2. Проблема вибору.
3. Система економічних інтересів.
4. Об'єкти і суб'єкти економічних інтересів.

Контрольні запитання і завдання

1. Поясніть характер походження потреб. Які фактори впливають на їхній зміст.
2. Що таке «первинні потреби», яке значення вони мають у житті людини?
3. Які види потреб вам відомі?
4. Для чого потрібні знання про тенденції і перспективи розвитку потреб та їхні структурні зміни?
5. Що таке «інтерес», як він виникає, на чому ґрунтується?
6. Яка відмінність між економічною потребою та інтересом?
7. Охарактеризуйте систему економічних інтересів.
8. На чому ґрунтуються суперечності економічних інтересів?
9. Як досягається єдність інтересів у суспільстві?
10. Чому суперечлива взаємодія інтересів і потреб є рушійною силою соціально-економічного розвитку?

Тестові завдання

1. У чому сутність категорії «потреби»:

- а) це реалізація усвідомленої мети   б) це мотив людини, що спонукає її до людини;   діяльності?

2. Які із загальнонаціональних потреб є пріоритетними для громадянина України:

- а) підвищення життєвого рівня населення;   в) зростання національної самосвідомості?
б) розбудова економічно могутньої і незалежної держави;

3. Яке з визначень дійсних економічних потреб правильне:

- а) це потреби, що визначаються максимально можливим   в) це потреби у формі обсягом виробництва, які могли б бути спожиті задоволеного суспільством;   платоспроможного попиту?
б) це потреби, які задовольняються за оптимальних розмірів виробництва;

4. В якому з визначень неправильно названі потреби окремих людей:

- а) фізіологічні;   в) фізичні?
б) соціальні;

5. Зазначте визначення, яке правильно характеризує соціальні потреби:

- а) це основні потреби у товарах і послугах;   в) це потреби в розвитку
б) це потреби у здобутті освіти, вихованні дітей тощо;   особистості.

6. В якому з положень наведене правильне визначення закону зростання потреб:

- а) це внутрішньо-необхідні, сталі й суттєві зв'язки між   в) це внутрішньо-необхідні, сталі й поставленою метою і зростанням особистих потреб   суттєві зв'язки між потребами та людини;   інтересами людей?
б) це внутрішньо-необхідні, сталі й суттєві зв'язки між виробництвом й особистим споживанням;

7. В якому з положень неправильно названі потреби людини-працівника:

- а) це потреби в якісному вдосконаленні умов праці;   в) це потреби в постійному
б) це потреби у вільній, творчій праці;   зростанні заробітної плати?

8. Дайте правильне визначення сутності економічних інтересів:

- а) це намагання людини реалізувати свою мету;   б) це усвідомлені економічні потреби окремих людей, соціальних груп.

9. В якому з положень неправильно названі основні типи економічних інтересів:

- а) приватні;   в) корпоративні;
б) колективні;   г) суспільні?

10. Коли економічні інтереси стають могутньою силою соціально-економічного прогресу:

- а) коли домінують приватні інтереси;   в) коли переважають суспільні
б) коли має місце оптимальне поєднання інтереси? приватних, колективних та суспільних інтересів;

3.6 ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Ціноутворення на ринку ресурсів і зміни у попиті на ресурси.
2. Оптимальні співвідношення ресурсів.
3. Державна політика регулювання використання природних ресурсів.

Теми реферативних повідомлень

1. Шляхи збереження енергетичної ефективності природокористування.
2. Ринок природних ресурсів, ціна землі.

Контрольні запитання і завдання

1. Економічна рента, причини, умови виникнення.
2. Земельна рента. Які її види ви знаєте?
3. Диференційна рента, причини її виникнення.
4. Орендна плата, від чого вона залежить.
5. Земельний податок.
6. Прокоментуйте фактори, що впливають на зростання цін на землю.
7. Чому необхідна державна політика регулювання використання природних ресурсів?

Тестові завдання

1. Яке з тверджень є помилковим:

а) екологія — це наука про відносини організмів з навколишнім середовищем;	г) екологія — це наука про раціональне використання природних ресурсів;
б) слово «екологія» походить від грецького «дім, житло»;	д) відповіді а, б, в, г — правильні?
в) екологія — це наука про взаємодію суспільства з навколишнім середовищем;	

2. Яке з тверджень є помилковим:

а) екологічне регулювання — це реакція держави на негативні екстерналії від діяльності людей та господарюючих суб'єктів;	г) для фінансування екологічних заходів утворюються державний та місцеві позабюджетні фонди охорони навколишнього природного середовища;
б) активне екологічне регулювання виходить з позиції стримування зростання забруднення навколишнього природного середовища; пасивне — з позиції послідовного зменшення забруднення;	д) екологічні стандарти і норми запроваджуються з метою встановлення правил, вимог щодо охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки?
в) земельний кадастр містить інформацію про правовий режим земель, розподіл їх між власниками та землекористувачами за категоріями земель, відомості про якісну характеристику та цінність земель;	

3. Яке з тверджень є помилковим: Об'єктом правової охорони навколишнього природного середовища є...

а) інтелектуальний потенціал суспільства;	г) природні ресурси;
б) здоров'я та життя людей;	д) ландшафти та інші природні комплекси?
в) території та об'єкти природно-заповідного фонду;	

4. Забезпечення функціонування державної екологічної інформаційної системи належить до компетенції:

а) Верховної Ради України;	в) Міністерства екології та природних ресурсів України.
б) Кабінету Міністрів України;	

4. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ (ЗМ) 2

МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Ключові поняття: попит, пропозиція, рівновага, фактори попиту, детермінанти пропозиції, закон попиту, закон пропозиції, рівноважна ціна, ціна нетто, ціна брутто, еластичність попиту та пропозиції, корисність, гранична корисність, загальна корисність, зважена корисність, функція корисності, рівновага споживача, перший закон Госсена, другий закон Госсена, закон спадної граничної корисності, раціональна поведінка споживача, крива байдужості, карта байдужості, гранична норма заміщення, бюджетна лінія, нахил бюджетної лінії, оптимальний споживчий вибір, фірма, фактори виробництва, виробнича функція, значення виробничої функції, ізокоста, ізокванта, норма технічної заміни, витрати виробництва, постійні витрати, змінні витрати, граничні витрати, загальні витрати, альтернативні витрати, економічні витрати, бухгалтерські витрати, загальний продукт, середній продукт, граничний продукт, закон спадної віддачі, диференціація продукту, монополістична конкуренція, нецінова конкуренція, олігополія, ступінь концентрації, міжгалузєва конкуренція, картель, диференційована олігополія, олігопольна залежність, монополія, ліцензія, природна монополія, цінова дискримінація, чиста (досконала) конкуренція, загальна виручка, середня виручка, гранична виручка, конкуренція, ринок ресурсів, похідний попит, граничний продукт у грошовому виразі, граничні витрати на ресурс, ефект заміщення, ефект обсягу продукції, попит на працю, пропозиція праці, заробітна плата, капітал, позиковий капітал, позичковий процент, номінальна відсоткова ставка, реальна відсоткова ставка, попит на землю, пропозиція землі, рента, ціна землі.

4.1 ПОПИТ ТА ПРОПОЗИЦІЯ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКИ РИНКУ

Питання для обговорення на практичних заняттях

1. Мікроекономічний рівень господарювання.
2. Попит: поняття, фактори, закон. Крива попиту та вплив на неї цінових та нецінових факторів.
3. Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага, її сталість, фактори порушення та механізм відновлення.
4. Поняття еластичності попиту і пропозиції.

Теми реферативних повідомлень

1. Фактори формування попиту і пропозиції на мікроекономічному рівні.
2. Використання показників еластичності попиту і пропозиції в ринковій практиці.

Контрольні запитання і завдання

1. Чим зумовлюються напрям і нахил графічних кривих ринкового попиту та ринкової пропозиції?
2. Що таке «попит»? Сформулюйте закон попиту і поясніть його.
3. Дайте логічне й графічне пояснення впливу цінових та нецінових факторів на попит і його обсяг.
4. Визначте поняття «пропозиція».

5. Поясніть дію закону пропозиції. Які фактори впливають на зміни в пропозиції і зміни величини пропозиції?
6. У чому полягає проблема сталості ринкової рівноваги?
7. Поясніть вплив на стан рівноваги введення податків, дотацій. Дайте графічне й аналітичне пояснення.
8. Еластичність попиту. Фактори й ступені еластичності попиту.
9. Коефіцієнт еластичності попиту за ціною.
10. Еластичність попиту за доходом, її коефіцієнт.
11. Перехресна еластичність попиту, методика її розрахунку і значення.
12. Методика визначення ринкового попиту (аналітично, графічно, таблично).
13. Які фактори впливають на пропозицію та на її величину? Поясніть їх дію логічно й графічно.
14. Еластичність пропозиції: поняття та фактори.
15. Що являє собою ринкова пропозиція? Які способи й методика її визначення?
16. Використання еластичності пропозиції товаровиробниками.

Тестові завдання

1. Закон попиту передбачає, що:

а) перевищення пропозиції над попитом викликає зниження ціни;	в) коли ціна товару
б) якщо доходи споживачів зростають, то вони більше товарів падає, обсяг покупок	зростає.
купують;	

2. Якщо попит падає, крива попиту зсувається:

а) ліворуч донизу;	в) догори праворуч;
б) за годинниковою стрілкою;	г) проти годинникової стрілки.

3. Які з наведених нижче факторів впливають на зміну величини попиту на товар В:

а) зміна ціни товару-замінника;	в) зміна ціни товару В;
б) зростання доходів споживача;	г) зміна смаків споживача?

4. Які з наведених факторів спричиняють зміщення кривої попиту на товар А ліворуч:

а) зростання населення;	в) зниження ціни товару-субституту В;
б) зростання грошових доходів споживача;	г) підвищення ціни товару-субституту В?

5. Закон пропозиції, якщо ціни зростають, а інші умови не змінюються, виявляється:

а) у зростанні пропозиції;	в) у зростанні обсягу пропозиції;
б) у зниженні пропозиції;	г) у зниженні обсягу пропозиції.

6. Ринок товарів та послуг знаходиться у стані рівноваги, якщо:

а) попит дорівнює пропозиції;	в) рівень технології змінюється постійно;
б) ціна дорівнює витратам плюс прибуток;	г) обсяг пропозиції дорівнює обсягу попиту.

7. Якщо ринкова ціна вище рівноважної, то:

а) з'являється надлишок товарів;	в) знижуються ціни на ресурси;
б) з'являється дефіцит;	г) збільшується пропозиція на ринку.

8. Якщо попит і пропозиція на товар зростають, то:

а) ціни зростуть;	в) ціна залишиться стабільною;
б) збільшиться загальна кількість товарів;	г) добробут суспільства зросте.

9. Якщо ціна товару нижче точки перетину кривої попиту та кривої пропозиції, то виникає:

- а) надлишок;
- б) зростає безробіття;
- в) зменшується інфляція;
- г) дефіцит;
- д) усі варіанти не є правильними.

10. Залежність величини попиту на даний товар від ціни на інший товар вимірюють показником:

- а) еластичності за доходом;
- б) перехресної еластичності;
- в) прямої еластичності;
- г) супутньої еластичності.

Практична частина

Задача 1. Побудувати криву попиту, якщо залежність між ціною і величиною попиту є такою:

Ціна товару (грошових одиниць)	3	5	8	10	12
Обсяг попиту (одиниць товару)	25	20	16	10	5

Задача 2. Попит і пропозиція на ринку певного товару задані у вигляді функцій: $Q_D = 300 - P$; $Q_S = 8P - 60$. Визначити аналітично й графічно точку рівноваги на даному ринку. Як зміниться ситуація на ринку, якщо будуть встановлені фіксовані ціни: а) $P_1 = 35$ гр. один.; б) $P_2 = 45$ гр. один. Проаналізуйте ситуацію графічно.

Задача 3. Функція попиту має вигляд: $Q_D = 9 - P$. Функція пропозиції $Q_S = 2P - 6$. Визначити рівноважну ціну та рівноважний обсяг продажу. Припустимо, що на даний товар введений потоварний податок, що сплачує виробник у розмірі трьох грошових одиниць. Визначте ціну брутто, ціну нетто, обсяг продажу, величину податкових надходжень та долі в них споживача і виробника.

Задача 4. Попит та пропозиція на ринку певного товару задані аналітично: $Q_D = 7 - P$ та $Q_S = P - 1$. Визначте рівноважну ціну й обсяг продажу. Припустимо, що за кожен вироблений одиницю товару виробник отримує з бюджету три грошові одиниці субсидій. Визначте ціни з субсидією та без, обсяг продажу та розмір субсидій.

Задача 5. Визначити коефіцієнт еластичності за ціною, якщо при ціні п'яти грошових одиниць попит становить 16 тис. одиниць продукції на рік, а за ціною чотири грошові одиниці – 18 тис. одиниць продукції на рік. Охарактеризуйте ступінь отриманої еластичності попиту. Яку цінову політику доцільно проводити виробнику?

4.2 ТЕОРІЯ СПОЖИВЧОГО ВИБОРУ

Питання для обговорення на практичних заняттях

1. Домогосподарства як сфера споживання. Взаємозв'язок потреб і споживання.
2. Теорія поведінки споживача: кардиналістський та ординалістський підходи.
3. Раціональний споживчий вибір та формування ринкового попиту.

Теми реферативних повідомлень

1. Кардиналістська і ординалістська теорії корисності.
2. Ринковий попит і методи його визначення.

Контрольні запитання і завдання

1. У чому полягає суверенітет споживача? Назвіть умови його реалізації.
2. Чи можна обмежити свободу вибору споживача? Мотиви й наслідки таких обмежень.
3. Що таке корисність? Чи можна її виміряти?
4. Що являє собою функція корисності? Які її властивості?
5. Пояснить закон попиту за допомогою принципу спадної граничної корисності.
6. Закони Госсена, їх використання в теорії споживчої поведінки.
7. Які припущення використовують у теорії споживання?
8. Пояснить дію ефектів «сноба», «юрби», «Веблена».
9. Що являє собою рівноважний споживчий вибір?
10. Пояснить сутність кількісного підходу до визначення рівноваги споживача.

Тестові завдання

1. Продукт має корисність, якщо він:

- а) відображає закон попиту;
- б) є доступним за ціною для споживача;
- в) потребує зростаючої кількості ресурсів для виробництва;
- г) здатний задовольнити будь-яку потребу споживача.

2. Теорія поведінки споживача передбачає, що споживач може максимізувати:

- а) загальну корисність;
- б) середню корисність;
- в) граничну корисність;
- г) зважену корисність;
- д) перелічене у пунктах а), б), в).

3. $U = f(Q_x, Q_y, \dots, Q_n)$ – це функція:

- а) граничної корисності;
- б) загальної корисності;
- в) кривої байдужості;
- г) бюджетної лінії.

4. Закон спадної граничної корисності ілюструє:

- а) зниження корисності товарів при збільшенні доходу споживача;
- б) різницю граничних корисностей у розрахунку на одиницю їх ціни;
- в) відношення граничних корисностей до цін товарів першої необхідності;
- г) зменшення корисності, яку приносить споживачеві кожна додаткова одиниця товару.

5. Загальна корисність зростає тільки у разі, якщо гранична корисність:

- а) зменшується;
- б) збільшується;
- в) є величиною позитивною;
- г) збільшується низькими темпами.

6. Споживчі переваги – це:

- а) задоволення, яке отримує економічний суб'єкт при споживанні тих, чи інших товарів;
- б) задоволення, що приносить економічному суб'єкту споживання додаткової одиниці товару;
- в) комбінації наборів благ А та В, що приносять споживачеві однакову корисність;
- г) ранги, що їх встановлює споживач для альтернативних можливостей задоволення своїх потреб;
- д) якщо споживач віддає перевагу благу А порівняно з благом В, а благу В порівняно з благом С, то він віддає перевагу благу А порівняно з благом С;
- е) набір варіантів споживчого вибору, кожен з яких має однакову корисність.

7. Яке з цих переліків зміни значень загальної корисності під впливом збільшення обсягу продукції на одиницю товару ілюструє дію закону спадної граничної корисності:

- а) 400; 500; 600; 700;
- б) 200; 400; 700; 1000;
- в) 200; 250; 270; 270;
- г) 150; 350; 450; 600.

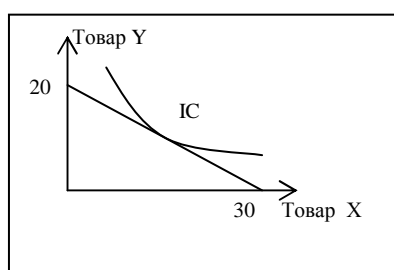
Практична частина

Задача 1. Припустимо, що споживач має фіксований дохід 28 грн. Він купує два товари (товар А та В), ціни яких відповідно $P_A = 2$ грн., $P_B = 4$ грн. Визначити рівноважний набір товарів А та В, використовуючи дані про граничну граничність товарів, які наведені у таблиці.

Одиниць товару А	1	2	3	4	5	6	7
MU_A (ютілей)	10	8	7	6	5	4	3
Одиниць товару В	1	2	3	4	5	6	7
MU_B (ютілей)	28	24	20	16	12	8	4

Задача 2. На основі даних таблиці визначте загальну корисність. Побудувати графіки TU і MU .

Одиниць товару	1	2	3	4	5	6	7
MU (ютілей)	12	10	8	6	2	0	-5

Задача 3. На графіку зліва подана одна з кривих байдужості та бюджетна лінія певного споживача. Якщо ціна товару Y дорівнює 12 грн., яким буде дохід споживача? Визначте ціну товару X, нахил бюджетної лінії, її рівняння.

Задача 4. Припустимо, що дані розташовані нижче таблиці, характеризують криву байдужості споживача. Намалюйте криву байдужості, виходячи з того, що ціни товарів А та В становлять відповідно 1,5 і 1 грн., а споживач має намір витратити 24 грн. Додайте до графіка відповідну бюджетну лінію. В якій комбінації споживач придбає товари А і В?

Одиниць товару А	16	12	8	4
Одиниць товару В	6	8	12	24

4.3 ТЕОРІЯ ФІРМИ ТА РИНКОВА ПРОПОЗИЦІЯ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Теорія фірми: виробнича функція та витрати виробництва.
2. Закон спадної віддачі та динаміка витрат.
3. Витрати виробництва і ціна товару.

Теми реферативних повідомлень

1. Прибуток як економічна категорія.
2. Структура і функціонування капіталу підприємства не фінансової сфери.
3. Індивідуальне відтворення підприємства в ринковій економіці і роль маркетингу в ньому.

Контрольні запитання і завдання

1. Які наслідки має функціонування витратної економіки?
2. Перелічіть фази кругообігу капіталу. В чому полягає функція капіталу в кожній з них?
3. Розкрийте економічну сутність підприємства.
4. Які основні функції менеджменту?
5. Як аналітично виводять криву попиту домогосподарства?
6. Що відомо сучасній економічній науці про життєвий цикл підприємства?

7. Що являють собою прямі й непрямі витрати?
8. Альтернативні витрати, їх структура.
9. Економічні і бухгалтерські витрати.
10. Дайте графічний аналіз загальних, постійних, змінних та граничних витрат.
11. Охарактеризуйте функцію витрат.
12. Поясніть рівновагу виробника, її умови.
13. Проаналізуйте витрати виробництва у довгостроковому періоді.
14. У чому полягає залежність і зв'язок між динамікою короткострокових та довгострокових витрат виробництва?

Тестові завдання

1. Економічний прибуток:

а) буде менший за бухгалтерський;	в) дорівнюватиме бухгалтерському;
б) буде більший за бухгалтерський;	г) будь-що з наведеного вище залежить від ситуації.

2. Витрати, які не залежать від величини обсягу продукції, мають назву:

а) постійні;	в) загальні;
б) економічні;	г) бухгалтерські.

3. Валовий прибуток є підсумком:

а) складання виторгу і витрат;	в) відношення витрат до виторгу;
б) складання всіх витрат;	г) вирахування витрат з виторгу.

4. Втрата частини первісної вартості й повернення її після реалізації товару має назву:

а) моральний знос;	в) амортизація;
б) фізичний знос;	г) капіталізація.

5. Капітал, який існує у вигляді цінних паперів, має назву:

а) фіктивний;	в) змінний;
б) реальний;	г) постійний.

6. Яке з цих тверджень характеризує сукупні витрати:

а) $VC - FC$;	в) $FC + VC$;
б) $FC + VC + MC$;	г) $(FC + VC) : Q$.

7. Яке з цих тверджень характеризує граничні витрати:

а) $\Delta TC/Q$;	в) $\Delta FC/Q$;
б) $\Delta VC/Q$;	г) $\Delta TC / \Delta Q$.

8. У точці мінімуму граничних витрат середні витрати мають бути:

а) спадаючими;	в) зростаючими;
б) постійними;	г) мінімальними.

9. Постійними факторами виробництва називають фактори:

а) що не змінюють попит на певний товар;	в) з постійною ціною;
б) розмір яких фіксований за різних обсягів випуску продукції;	г) які визначають розмірами фірми.

10. Втрачений зиск від альтернативного використання ресурсів, що знаходяться у власності виробника це:

а) зовнішні витрати;	в) альтернативна вартість ресурсів;
б) бухгалтерські витрати;	г) економічні витрати.

Практична частина

Задача 1. Побудуйте криві загальних, середніх і граничних витрат; покажіть дію на них закону спадної віддачі.

Задача 2. Фірма функціонує при досконалій конкуренції; функція її витрат має вигляд: $TR = 500 + 4Q + 8Q^2$. Визначте точку рівноваги фірми і максимальний прибуток, якщо ціна товару становить 270 гр. одиниць. Чому лінія попиту співпадає в даному випадку з лінією граничного доходу?

Задача 3. Визначте до якої категорії витрат можна віднести перелічені нижче витрати та визначте їх величину за категоріями:

- амортизаційні витрати – 44 гр. од.;
- витрати на сировину та матеріали – 330 гр. од.,
- витрати на заробітну плату працівників – 180 гр. од.,
- витрати на обладнання – 410 гр. од.,
- транспортні витрати – 28 гр. од.,
- заробітна плата управлінського персоналу – 150 гр. од.,
- орендна плата – 12 гр. од.,
- витрати на рекламу – 15 гр. од.

Задача 4. Заповніть таблицю:

Q (обсяг)	TC (загальні витрати)	FC (постійні витрати)	VC (змінні витрати)	AFC (середні постійні витрати)	AVC (середні змінні витрати)	ATC (середні загальні витрати)	MC (граничні витрати)
0	20						
1	35						
2	47						
3	79						

4.4 ТЕОРІЯ РИНКОВИХ СТРУКТУР

Питання для обговорення на практичних заняттях

1. Теорія ринкових структур: поняття ринкової структури, кількісні методи аналізу ринкових структур. Аналіз поведінки фірм в умовах досконалої конкуренції, монополії, монополістичної конкуренції, олігополії.
2. Ринок факторів виробництва і розподіл доходів.
3. Похідний характер попиту на ресурси. Домогосподарства як постачальники ресурсів виробництва.

Теми реферативних повідомлень

1. Сутність і механізм розподілу доходів.
2. Ефективність і недоліки ринкових структур

Контрольні запитання і завдання

1. Від чого залежить попит на ресурси? Чому він є похідним?
2. Визначить поняття MRC та MRP.
3. Які фактори впливають на зміни у попиті на ресурси?
4. Визначить поняття “еластичність попиту на ресурси”. Які фактори впливають на неї?
5. Сформулюйте правило мінімізації витрат і максимізації прибутку.

Тестові завдання

1. Граничний прибуток фактора виробництва у грошовому вираженні дорівнює:

- а) вартості останньої одиниці продукту;
- б) зміні загального розміру виручки при використанні додаткової одиниці виробничого фактора;
- в) обсягу виробництва при використанні додаткової одиниці виробничого фактора;
- г) зміні ціни на продукцію, яка вироблена за допомогою даного виробничого фактора.

2. Якщо в певному виробничому процесі капітал і праця виступають субститутами, то при зростанні ціни капіталу крива попиту на працю:

- а) зміщується праворуч;
- б) залишається без змін;
- в) зміщується ліворуч;
- г) стає горизонтальною лінією.

3. Визначте фактор, що не впливає на еластичність ринкового попиту на ресурс:

- а) частина витрат на ресурс у витратах фірми;
- б) еластичність попиту на вироблену продукцію;
- в) технологія виробництва певної продукції;
- г) серед наведеного - правильної відповіді немає.

4. До первісних доходів не належить:

- а) рента;
- б) стипендія;
- в) зарплата;
- г) відсоток.

5. Кількість життєвих благ, яку здатний отримувати споживач, описують рівнем:

- а) отриманих доходів;
- б) реальних доходів;
- в) номінальних доходів;
- г) фактичних доходів.

6. Теорія загальної рівності в доходах має назву:

- а) егалітарна;
- б) роулсіанська;
- в) оптимальна;
- г) утилітарна.

7. Індекс Лінда розраховують за формулою:

- а) $I_C = \sum_{i=1}^m k_i$;
- б) $I_H = \sum k_i^2$;
- в) $I_L = \frac{k_1}{k_2} \cdot 100\%$;
- г) $I_L = \frac{k_1 + k_2}{k_3}$

8. За яких значень H - індексу ринок оцінюють як неконцентрований і об'єднання дозволяють:

- а) $I_H < 1000$;
- б) $1000 < I_H < 1800$;
- в) $I_H > 1800$;
- г) $I_H < 500$;
- д) $I_H > 2000$?

9. Максимальне значення, яке може прийняти індекс Хефіндаля - Хіршмана, відповідає ситуації:

- а) досконалої конкуренції;
- б) олігополії;
- в) монопсонії;
- г) монополістичної конкуренції;
- д) дуаполії;
- е) чистої монополії.

Практична частина

Задача 1. Функція загальних витрат конкурентної фірми має вигляд: $TC = 5Q + 0,25Q^2$. Визначте точку рівноваги фірми й максимальний прибуток за умов досконалої конкуренції, якщо ціна становить 80 гр. од.

Задача 2. Фірма за умов досконалої конкуренції має таку залежність загальних витрат від випуску продукції у короткостроковому періоді (дані надані в таблиці).

Випуск продукції, шт. / од. часу	ТС
0	6
1	10
2	12
3	16
4	22
5	30
6	41

Задача 3. Функція загальних витрат фірми-монополіста має вигляд: $ТС = 5Q + 0,25Q^2$. Визначте точку рівноваги фірми-монополіста, якщо лінію попиту задано функціонально $Q_d = 160 - p$.

Задача 4. Для певної галузі індекс Херфіндаля-Хіршмана дорівнює 1700. Дві фірми, частки продажу яких становлять 20 і 10%, мають намір об'єднатися. Установіть значення індексу після злиття цих фірм, якщо інших змін у галузі не передбачають.

Задача 5. Частки трьох крупних фірм галузі становлять 50, 30 та 15%. Відомостей про частки інших фірм немає. В яких межах знаходиться індекс Лінда.

4.5 МІКРОЕКОНОМІКА СУСПІЛЬНОГО СЕКТОРА

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Мікроекономіка суспільного сектору. Зовнішні ефекти та зовнішні витрати. Суспільні блага та ефективність.
2. Оптимізація суспільного вибору. Економічна оцінка суспільних проектів.

Теми реферативних повідомлень

1. Зовнішні ефекти та їх регулювання.
2. Теорія суспільного вибору.

Контрольні запитання і завдання

1. Що таке «зовнішні ефекти»? Поясніть їх дію.
2. Поясніть поняття «зовнішні витрати».
3. Суспільні блага. У чому полягає їх особливість та невиключеність?
4. Визначить сутність понять «соціальний виграш», «соціальні витрати».
5. Соціальний проект; коли його вважають економічно доцільним?
6. Адміністративне регулювання зовнішніх ефектів.
7. Податкове регулювання зовнішніх ефектів.
8. Аналоги ринкових механізмів.
9. «Трагедія общин».
10. Суспільні блага і ефективність.

Тестові завдання

1. Як співвідносяться ефективність і справедливість у розподілі благ:

а) критерій справедливості завжди суперечить критерію ефективності;	в) ефективний розподіл благ може бути справедливим;
б) критерій справедливості співвідносяться з критерієм ефективності;	г) ефективність розподілу благ, як і справедливість, неможливо виміряти?

2. Умові Парето - оптимальності відповідає:

- а) досконала конкуренція;   в) монополістична конкуренція;
б) монополія;   г) олігополія.

3. *Негативні зовнішні ефекти призводять до того, що товар:*

а) виробляють у недостатній кількості й на нього призначають необґрунтовано високі ціни;	г) не виробляється;
б) виробляють у надмірній кількості й на нього призначають необґрунтовано високі ціни;	д) виробляють у надмірній кількості й на нього
в) виробляють у недостатній кількості й на нього встановлюються занадто низькі ціни;	встановлюють занадто низькі ціни.

4. Суспільне благо відрізняють від приватного тим, що воно:

а) ділене;	г) не ділене і не знаходиться у приватному споживанні;
б) знаходиться у приватному споживанні;	д) не знаходиться в суспільному споживанні й ділене.
в) ділене й знаходиться у приватному споживанні;	

5. Які зовнішні ефекти виявляють при виробництві чисто суспільних благ:

- а) позитивні;   в) позитивні і негативні;
б) негативні;   г) ніякі?

Практична частина

Задача 1. На околиці села мешкають дві родини. Попит першої родини на освітлення околиці $Q_{D1} = 10 - p$, а попит другої – $Q_{D2} = 10 - 2p$. Граничні витрати на виробництво електроенергії становлять 5 грошових одиниць. Розрахуйте сукупний попит двох родин на освітлення околиці.

Задача 2. Криву виробничих потужностей описує рівняння $X^2 + Y^2 = 450$. Функція корисності суспільства $U(X,Y)=X \times Y$. Визначте оптимальний обсяг виробництва товарів. Чи може комбінація товарів X і Y (з точки зору суспільства) бути технічно ефективною, але неефективною економічно?

5. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ (ЗМ) 3

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МАКРОЕКОНОМІКИ

Ключові поняття: ВВП, ЧНП, НД, ЛД, ДПСП, дефлятор, номінальний ВВП, реальний ВВП, економічний цикл, фази економічного циклу, фрикційне безробіття, структурне безробіття, циклічне безробіття, природне безробіття, закон Оукена, інфляція, рівень інфляції, сукупний попит, сукупна пропозиція, фіскальна політика, податки, державний бюджет, дефіцит держбюджету, профіцитний бюджет, рівноважний бюджет, внутрішній державний борг, зовнішній державний борг, інтенсивне зростання, екстенсивне зростання, світове господарство, світовий ринок, економічна інтеграція, форми МЕВ, коефіцієнт Джині, крива Лоренца, крива Філліпса, крива Лаффера.

5.1 МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ ГОСПОДАРЮВАННЯ. НАЦІОНАЛЬНЕ РАХІВНИЦТВО

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Вступ до макроекономіки.
2. Система національних рахунків (СНР) – нормативна база макроекономічного рахівництва.
3. Методика розрахунків макроекономічних показників у СНР

Теми реферативних повідомлень

1. Зміст системи національних рахунків.
2. Система вимірів господарювання на макрорівні.

Контрольні запитання і завдання

1. Дайте визначення таких понять: валовий внутрішній продукт, кінцевий продукт, проміжний продукт, національний дохід.
2. Як співвідносяться між собою такі економічні явища: особистий дохід, особисті заощадження, споживчі витрати населення?
3. Поясніть, чому при обчисленні ВВП вилучаються такі статті: трансфертні платежі, операції з цінними паперами, купівля ділянки землі?

Тестові завдання

1. Яке визначення найповніше розкриває зміст категорії «валовий внутрішній продукт (ВВП)»:

а) це вся створена в країні упродовж року продукція;	в) це сукупність створених упродовж року засобів виробництва?
б) це новостворена у сфері матеріального виробництва вартість, а також вартість послуг, що надані невиробничою сферою;	

2. Яке з положень точно характеризує натурально-речову форму національного доходу:

а) це вся маса вироблених упродовж року матеріальних благ;	в) це сукупність засобів виробництва, предметів споживання і продукції аграрного сектора?
б) це сукупність усіх предметів споживання, що вироблені упродовж року, і тієї частини засобів виробництва, яку використовують на розширення виробництва;	

3. Укажіть найважливіші сфери й галузі матеріального виробництва, в яких створюється національний дохід:

а) промисловість;	в) _____
б) _____	г) _____
- (зазначте інші)

4. Які види праці не створюють національного доходу:

а) праця науковця в заводській лабораторії;	в) праця юриста;
б) праця фермера;	г) праця служителя культу?

5. Унаслідок первинного розподілу національний дохід набуває форми доходів у вигляді:

а) заробітної плати;	в) _____
б) _____	г) _____
- (назвіть інші)

6. Що є основним джерелом нагромадження:

а) особисті доходи населення;	в) додатковий продукт;
б) фонд заміщення;	г) сукупний суспільний продукт?

7. У чому полягає зміст категорії «національний дохід»:

- а) національний дохід виражає відносини між власниками засобів виробництва і державою з приводу розподілу між ними додаткового продукту;
б) національний дохід виражає відносини між виробниками товарів народного споживання? найманими працівниками, підприємцями і державою з приводу виробництва, розподілу, привласнення й використання необхідного і додаткового продукту;

8. У процесі розподілу й перерозподілу, національний дохід використовують на формування двох великих фондів:

- а) _____ б) _____

9. Яке визначення національного доходу неправильне:

- а) сукупна вартість усіх матеріальних благ суспільства;
б) новостворена впродовж року вартість? чистий дохід суспільства;

10. Визначити величини ВВП і ЧВП, якщо:

імпорт – 50 гр. од.;	державні витрати – 100 гр. од.;
споживчі витрати – 250 гр. од.;	експорт – 40 гр. од.;
амортизація – 10 гр. од.;	чисті інвестиції – 60 гр. од.;
непрямі податки – 30 гр. од.;	особисті податки – 20 гр. од.;
валовий прибуток – 200 гр. од.;	податки на прибуток – 60 гр. од.;
чистий (нерозподілений) прибуток – 120 гр. од.;	трансфертні платежі – 50 гр. од.

5.2 МАКРОЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ: БЕЗРОБІТТЯ, ІНФЛЯЦІЯ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Соціально-економічний зміст і форми прояву зайнятості.
2. Безробіття, його види й наслідки.
3. Інфляція, її сутність, причини, види й соціально-економічні наслідки.

Теми реферативних повідомлень

1. Ринок праці й особливості його функціонування.
2. Цілі, принципи й механізм державного регулювання зайнятості.
3. Взаємозв'язок інфляції і безробіття.

Контрольні запитання і завдання

1. Що таке зайнятість населення?
2. Які фактори визначають динаміку пропозиції та попиту на робочу силу?
3. У чому полягає особливість формування та функціонування ринку робочої сили в Україні?
4. Визначте сутність безробіття як соціально-економічного явища?
5. Які основні види безробіття і як вони пов'язані між собою?

Тестові завдання

1. За яких умов виникає безробіття:

- а) за умови збігу пропозиції робочої сили з попитом на неї;
б) за умови, що на ринку праці попит на робочу силу менший від її пропозиції;
в) за умови, що економіка країни перебуває у кризовому стані?

2. Які чинники безпосередньо стимулюють зайнятість робочої сили в країні:

- а) низька заробітна плата;   в) раціональне використання робочої сили;
б) розширення виробництва за рахунок екстенсивних факторів;   г) подовження робочого дня на 1 годину?

3. Хто регулює розподіл і зайнятість робочої сили в командно-адміністративній системі:

- а) біржа праці; в) ринок;
б) державні органи влади; г) професійні спілки?

4. Хто регулює зайнятість і розподіл робочої сили в соціальній ринковій системі:

- а) держава та її відповідні органи;   в) підприємці й профспілки;
б) ринок, біржа праці;   г) політичні партії?

5. Назвіть причину існування безробіття в соціальній ринковій економіці:

- а) розширення виробництва за рахунок екстенсивних факторів;   в) урбанізація.
- б) розвиток науково-технічного прогресу і зростання продуктивності праці;

6. Які чинники сприяють досягненню повної зайнятості робочої сили:

- а) прийняття закону про обов'язковість праці кожної працездатної людини;   в) низький рівень життя трудящих?
- б) пропозиція робочої сили, її структура відповідає техніко-технологічній структурі робочих місць;

7. У чому полягає негативний вплив безробіття на соціально-економічний стан суспільства:

- а) безробіття – це резерв робочої сили, що використовується для розвитку виробництва;
- б) безробіття призводить до соціальної нестабільності в країні;
- в) наявність на ринку праці безробітних дисциплінує робітників, підвищує ефективність їхньої праці?

8. Які з названих нижче чинників використовує сучасна держава у розвинутих країнах для скорочення безробіття:

- а) забороняє звільняти робітників з приватних, акціонерних підприємств;
б) збільшує призов молоді в армію;
в) сприяє розвитку малого бізнесу?

9. Яка головна причина безробіття в Україні:

- а) занадто низька оплата праці;   в) структурна перебудова виробництва?
б) це наслідок глибокої кризи в економіці й
неефективної економічної політики держави;

10. Які дії держави в період реформування економіки України сприяють реалізації конституційного права громадян на працю та справедливу винагороду за неї:

- а) роздержавлення і приватизація;
б) скорочення фінансування й розвитку професійно-технічного навчання;

11. Що таке інфляція:

а) це різке підвищення цін;	в) це знецінення грошей унаслідок
б) це підвищення цін на всі види товарів і послуг;	перевищення кількості грошових знаків, що перебувають в обігу?

12. Які основні причини інфляції в Україні:

- а) глибока деформація основних пропорцій у народному господарстві;
- б) надмірна милітаризація економіки;
- в) монополізація економіки;
- г) витрати на підтримку нерентабельних підприємств?

13. Який вид інфляції існував в Україні у першій половині 90-х років ХХ ст.:

- а) інфляція попиту;
- б) інфляція пропозиції;
- в) інфляція попиту і пропозиції?

14. Існує три види інфляції:

- а) повзуча;
  - б) _____
  - в) _____
- (зазначте два інші)

15. Які основні наслідки інфляції? Продовжуйте їх перелік:

- а) дезорганізовує господарські зв'язки;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____.

16. Яку назву має процес повернення до попередньої купівельної сили грошових знаків:

- а) нуліфікація;
- б) ревалоризація;
- в) девальвація?

17. Який вид грошей є повноцінним:

- а) золоті монети;
- б) будь-які монети;
- в) гроші, суспільна вартість яких гарантується державою?

18. Чим визначають номінальну вартість монет:

- а) вартістю металу, з якого вони виготовлені;
- б) ринковою ціною металу;
- в) повною вартістю витрат на їх виробництво?

19. Яка характеристика сучасної грошової системи неправильна:

- а) ця система базується на кредитно-паперових грошах;
- б) для неї характерне незначне регулювання державою грошового обігу;
- в) для неї характерний широкий розвиток безготівкового обігу?

20. Визначте фактичний і природний рівні безробіття, зайнятості й повної зайнятості, якщо населення країни 16 млн. осіб.

Чисельність циклічно безробітних – 0,3 млн.,
фрикційних безробітних – 0,1 млн.,

структурно безробітних – 0,2 млн.

Кількість непрацевдатних і тих, що вибули зі складу робочої сили – 4 млн. осіб.

21. Номінальний ВВП – 2 млрд. гр. од. Ціни знизилися за рік на 10 %. Визначте дефлятор і величину реального ВВП.

22. Дефлятор 2006 року (I_1) - 1,1. Дефлятор 2007 року (I_2) - 1,21. Визначте середньорічний темп інфляції й кількість років, що необхідні для подвоєння цін.

5.3. МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ: СУКУПНИЙ ПОПИТ ТА СУКУПНА ПРОПОЗИЦІЯ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Сутність сукупного попиту та його визначення.
2. Сукупна пропозиція та її динаміка.
3. Визначення макроекономічної рівноваги за допомогою графіка.

Теми реферативних повідомлень

1. Рівноважний рівень цін і рівноважний реальний обсяг національного виробництва.
2. Основні фактори впливу на сукупний попит.
3. Сукупна пропозиція та її фактори.
4. Ринкова рівновага.

Контрольні запитання і завдання

1. Що таке сукупний попит і які його основні складові?
2. Яке співвідношення в сукупному попиті споживання, інвестицій, державних закупок?
3. Які основні фактори впливу на сукупну пропозицію?
4. Назвіть складові елементи сукупної пропозиції.
5. Який вигляд на графіку мають криві сукупної пропозиції і попиту?

Тестові завдання

1. В умовах повної зайнятості зростання сукупного попиту супроводжується:

а) зниженням цін;	в) зростанням реального ВВП;
б) зростанням цін;	г) незмінністю цін.

2. У моделі відкритої економіки взаємодіють:

а) домогосподарства й держава;	в) держава, іноземні суб'єкти, національні домогосподарства і підприємства;
б) іноземні суб'єкти й держава;	г) підприємства, держава і домогосподарства?

5.4 ЕКОНОМІЧНІ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Сутність і функції податків.
2. Класифікація податків.
3. Податкова політика держави.
4. Особливості податкової політики держави.
5. Бюджетна політика держави.

Теми реферативних повідомлень

1. Сутність податкової системи.
2. Основні принципи оптимального оподаткування.
3. Методи і особливості бюджетної політики в різних країнах.
4. Взаємозв'язок між бюджетним дефіцитом і державним боргом.
5. Хто і як здійснює управління державним боргом?

Контрольні запитання і завдання

1. Обґрунтуйте основні принципи оптимального оподаткування.
2. Які економічні закономірності відбиває крива Лаффера?
3. Які основні види податків використовують у країнах з розвинутою ринковою економікою?
4. Розкрийте особливості податково-бюджетної політики в Україні.

Тестові завдання

1. Концепція функціональних фінансів віддає перевагу:

- а) зменшенню бюджетного дефіциту;
- б) економічній стабілізації;
- в) збалансуванню бюджету;
- г) усі відповіді помилкові.

2. Ефект витиснення передбачає, що:

- а) споживання зростає, а обсяг інвестицій зменшується;
- б) імпорт витискують вітчизняними товарами;
- в) зростання державних витрат приводить до зменшення приватних інвестицій;
- г) збільшення приватних інвестицій приводить до зменшення державних витрат.

5.5 ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЙОГО ЧИННИКИ

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Типи економічного зростання.
2. Фактори економічного зростання.
3. Циклічність економічного розвитку.
4. Особливості сучасних економічних циклів.

Теми реферативних повідомлень

1. Класифікація економічних циклів за тривалістю.
2. Значення циклічного розвитку для економіки.
3. Теорія довгих «хвиль» в економіці.

Контрольні запитання і завдання

1. У чому полягає сутність економічного зростання?
2. Дайте характеристику основних типів економічного зростання.
3. Які ви знаєте теорії циклічного розвитку економіки?
4. Назвіть причини циклічних коливань економіки.
5. Дайте характеристику класичного ділового циклу.
6. Дайте визначення і характеристику таких фаз економічного циклу: криза, депресія, поживавлення, піднесення.
7. Назвіть основні важелі державного анти-циклічного регулювання економіки.

Тестові завдання

1. Зазначте найголовнішу причину виникнення економічних криз:

- а) диспропорційність між рухом заощаджень та інвестицій у галузях, що виробляють засоби виробництва;
- б) суперечність між суспільним характером виробництва і приватним привласненням його результатів;
- в) несправедливість у розподілі багатств.

2. Яка причина виникнення економічних циклів:

- а) війни, революції, інші аналогічні явища;
- б) відкриття нових покладів кошовних металів, нових земель тощо;
- в) періодичне оновлення основних фондів?

3. Назвіть основну фазу економічного циклу:

- а) фаза депресії;
- б) фаза кризи;
- в) фаза поживавлення.

4. Яке визначення кризи правильне:

- а) криза – це скорочення виробництва;   в) криза означає застій в економіці?
б) криза – це зростання безробіття і
зниження реальної зарплати;

5. Яке з положень неправильно пояснює сутність циклічності виробництва:

- а) економічний цикл – це рух   в) економічний цикл – це скорочення
виробництва від початку попереднього виробництва та його наступне зростання?
до початку наступного спаду;
б) економічний цикл – це послідовність у
зміні всіх чотирьох фаз циклу;

6. Яке з положень підтверджує, що економічні цикли є водночас і циклами відтворення:

- а) у період економічного циклу   в) під впливом науково-технічної революції
відбувається певне оновлення   має місце масове оновлення товарів тривалого
продуктивних сил;   користування?
б) у період економічного циклу
відбувається певне оновлення основного
капіталу і, насамперед, засобів праці;

7. Яке з положень неправильно визначає завдання держави в циклічному регулюванні економіки:

- а) проведення заходів щодо   в) підвищення ставок оподаткування під час
удосконалення амортизаційної політики;   економічної кризи?
б) сприяння швидкому вирівнюванню
суперечностей відтворення, переходу від
депресії до пожвавлення та піднесення;

5.6 ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС КРАЇНИ, ЙОГО СТРУКТУРА

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Об'єктивні основи зовнішньоекономічних зв'язків України.
2. Основні напрямки, форми і суб'єкти зовнішньоекономічних відносин в Україні.

Теми реферативних повідомлень

1. Охарактеризуйте напрями ефективної адаптації України до світової економіки.
2. Сутність та основні шляхи структурної перебудови економіки

Контрольні запитання і завдання

1. У чому полягає об'єктивна необхідність інтеграції України у світове господарство.
2. Проаналізуйте природні, історичні, техніко-економічні, соціально - та організаційно-економічні основи для участі України в світовій економіці.
3. Які переваги надає Україні географічна диверсифікація зовнішньоекономічних відносин.

Тестові завдання

1. Що таке «світове господарство»:

- а) це процес між незалежними країнами;   в) це сукупність економічних зв'язків між
б) це сукупність національних господарств   національними державами?
та економічних зв'язків між ними;

2. Чим зумовлена необхідність зв'язків між незалежними країнами:

- а) прагнення народів вижити в умовах надмірного нарощування ядерних потенціалів; в) необхідністю спеціалізації та кооперуванням виробництвом;
- б) розгортанням науково-технічної революції; г) потребами у взаємному збагаченні культури?

3. З якими формами суспільного поділу праці пов'язаний процес інтернаціоналізації виробництва:

- а) з переходом від загального до часткового поділу праці; в) з поглибленням загального поділу праці?
- б) з переходом від часткового до одиничного поділу праці;

4. У чому сутність загального поділу праці:

- а) це поділ суспільного виробництва на окремі сфери, роди (промисловість, сільське господарство тощо); б) це поділ усередині окремого підприємства?

5. На якому рівні відбувається тепер частковий поділ праці:

- а) лише в межах національних країн; б) лише в міжнародному масштабі;
- в) у межах національних країн і в міжнародному масштабі?

6. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовують такі форми та методи контролю і оцінювання знань:

- оцінювання роботи студента під час практичних занять;
- поточне тестування після вивчення кожного змістового модуля;
- складання іспиту.

Оцінку знань студентів з дисципліни здійснюють відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП), що є українським варіантом ECTS. Ця система базується на здійсненні наскрізного поточного контролю на аудиторному занятті у відповідності до його форми (лекційної, практичної). Підсумковою оцінкою поточного контролю є оцінка за модуль, тобто реалізується принцип модульного обліку знань студентів.

Навчальним планом з дисципліни передбачене складання екзамену. Для оцінювання знань використовують чотирибальну національну шкалу та стобальну шкалу оцінювання ECTS.

Порядок здійснення поточного оцінювання знань студентів

Поточне оцінювання знань студентів здійснюють під час проведення практичних занять і має метою перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

- активність та результативність роботи студента протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни, відвідування занять;
- виконання завдань на практичних заняттях;
- виконання завдань поточного контролю.

Робота студентів на практичних заняттях оцінюється за 4-бальною системою і згідно з Методикою переведення показників успішності знань

студентів перекладається в систему оцінювання за шкалою ECTS. При оцінюванні виконання практичних завдань увага приділяється їх якості й самостійності.

Поточний модульний контроль рівня знань передбачає виявлення опанування студентом матеріалу лекційного модуля і вміння застосувати його для вирішення практичної ситуації і проводиться у вигляді письмового контролю (тестування). Поточний контроль проводять у письмовій формі по закінченню кожного із змістових модулів після того, як розглянуто увесь теоретичний матеріал і проведені практичні завдання в межах кожного із змістових модулів.

Знання оцінюють за шкалою системи ECTS (тестові завдання).

Порядок і критерії оцінювання тестового контролю знань, навичок та умінь студентів

Тестовий контроль знань, умінь і навичок студентів дозволяє ефективно й об'єктивно оцінювати успішність студентів. Критерії оцінювання тестових завдань залежать від їх типу.

Тестові завдання закритої форми

Тест-завдання закритої форми різняться за принципами побудови і відповідно мають і різні оцінювальні бали.

Прості альтернативні тест-завдання використовують для грубої перевірки правильності вибору або прийняття рішення у згорнутій формі й передбачають наявність двох варіантів організації відповіді типу „так - ні”; „правильно - неправильно” тощо. Оцінюють в 1 бал.

Тест-завдання з простим множинним вибором за принципом класифікації використовують тоді, коли кількість можливих варіантів відповідей менше трьох, але відповідь більш складна, ніж відповідь типу „так – ні”. Їх доцільно використовувати під час перевірки умінь вільно орієнтуватися у групі схожих понять, явищ, процесів тощо. Оцінюють в 1 бал.

Тестові завдання з множинним вибором за принципом кумуляції, доцільно використовувати для перевірки повноти знань і умінь. Запитальна частина таких завдань в основному має порівняльний зміст: одна з декількох відповідей має бути найкращою, можливо правильною, найбільш правильною, найбільш повною, що частіше трапляється. У зв'язку з цим у запитальній частині завдань використовують вирази типу „як правило”, „звичайно”, „частіше за все”, „головна причина”, „найбільш часто”, „найчастіше”. Оцінюють у 2 бали.

Тестові завдання з множинним вибором за принципом циклічності, використовують для перевірки знань та умінь, якщо відповіді побудовані за принципом циклічності. Оцінюють у 2 бали.

Тестові завдання за принципом подвійної альтернативи передбачають, що після запитання, яке є незакінченим твердженням, фрагментом, ситуацією тощо, подаються п'ять (два, три,...) відповідей і серед них необхідно обрати одну найбільш правильну (найповнішу) відповідь. Оцінюють у 2 бали.

Тестові завдання щодо відповідності на асоціативні зв'язки дають можливість установити знання фактів, взаємозв'язків і знання термінології, позначень, методик тощо. Оцінюють в 1 бал одну правильну відповідь.

Тестові завдання на порівняння і протиставлення (на аналіз взаємозв'язку), рекомендуються для перевірки умінь виявляти розпізнавальні ознаки різних явищ, ситуацій тощо. Виконання таких завдань передбачає аналіз запропонованого матеріалу, його синтез та вміння зробити висновки. У разі аналізу запропонований для тестування матеріал поділяють на окремі частини і визначають їхні взаємовідносини; у разі синтезу – окремі частини або елементи запропонованого матеріалу поєднуються в одне ціле. Оцінюють у 5 балів.

Тестові завдання, що побудовані за принципом запитань із множинними відповідями. Тестові завдання з множинними відповідями „правильно-неправильно” використовують у ситуаціях, коли відповіді або рішення можуть бути тільки правильними або неправильними, не мають жодних відтінків і є категоричними. Крім того, досить часто на запропоновані запитання існує декілька правильних відповідей. У такому разі вважають, що тестують глибину знань, розуміння різних аспектів явищ, процесів тощо.

Завдання цього типу містять основу, до якої, як правило, пропонують чотири пронумеровані відповіді. Така основа може подаватися у формі твердження, фрагменту тексту, ілюстрації тощо. Відповіді мають бути тільки правильними або тільки неправильними (на відміну від ТЗ з однією найбільш правильною відповіддю). В інструкції наведене правило вибору відповіді. Оцінюють у 5 балів.

Тестові завдання на визначення причинної залежності використовують з метою перевірки розуміння певної причинної залежності між двома явищами. Запитання складається так, що кожне з двох тверджень, що пов'язані сполучником „тому, що”, є повним і чітко сформульованим реченням. При виконанні такого завдання спочатку необхідно визначити правильне чи неправильне кожне з двох тверджень окремо, а тільки потім, якщо обидва твердження правильні, визначити, правильна чи неправильна причинна залежність між ними. Оцінюють такі тест - завдання в 5 балів.

Тест-задачі передбачають перевірку навиків практичного застосування теоретичних знань, уміння робити економічні висновки й прогнози щодо діяльності економічних суб'єктів у певних виробничих ситуаціях. Оцінюють такі тест-завдання в 5 балів.

Тестові завдання відкритого типу

Тестові завдання відкритого типу передбачають вільні відповіді. Вони не мають запропонованих варіантів відповідей і використовуються для виявлення знань термінів, визначень, понять тощо. За змістом тестові завдання відкритого типу являють собою твердження з невідомою змінною. Оцінюють – в 1 бал за одне правильно вставлене слово, позначення, показник тощо.

Умовою допуску до екзамену є позитивні оцінки з поточного контролю знань за змістовими модулями. За умовою кредитно-модульної системи організації навчального процесу до підсумкового контролю допускають

студентів, які набрали в сумі за всіма змістовими модулями більше 30% балів від загальної кількості з дисципліни.

Екзамен здійснюють у письмовій формі за екзаменаційними білетами, що містять два теоретичні питання і задачу, або за підсумковим тестовим завданням, що дає можливість здійснити оцінювання знань студента з усієї дисципліни. Екзаменаційні відповіді за білетами оцінюються за 4-бальною системою за національною шкалою, тестові завдання – за 100-бальною системою оцінювання за шкалою ECTS. В обох випадках оцінки згідно з методикою переведення показників успішності знань студентів перекладають у відповідну систему оцінювання.

Засоби контролю та структура залікового кредиту

Види та засоби контролю (тестування, контрольні роботи, індивідуальні завдання тощо)	Розподіл балів, %
МОДУЛЬ 1. Поточний контроль зі змістових модулів	
ЗМ 1. Економічний розвиток: рушійні сили та ступені	10
ЗМ 2. Мікроекономічний аспект економічного розвитку	25
ЗМ 3. Теоретичні основи макроекономіки	25
Підсумковий контроль з модулю «Економічна теорія»	
Письмовий екзамен	40
Усього за модулем	100%

Шкала перерахування оцінок результатів навчання у різних системах оцінювання

Система оцінювання	Шкала оцінювання						
Внутрішній вузівський рейтинг, %	100 – 91	90 – 71		70 – 51		50 – 0	
Національна 4-х бальна і в системі ECTS	5 відмінно A	4 добре B, C		3 задовільно D, E		2 незадовільно FX, F	
Внутрішній Вузівський рейтинг у системі ECTS, %	100 – 91	90-81	80-71	70-61	60-51	50-26	25 - 0
Національна / 7-ми бальна в системі ECTS	відмінно A	Дуже добре B	добре C	задовільно D	достатньо E	незадовільно FX *	незадовільно F**
ECTS, % студентів	A 10	B 25	C 30	D 25	E 10	FX* Не враховується	F** Не враховується

* З можливістю повторного складання

** З обов'язковим повторним курсом

7. ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Порядок обрання студентом заочної форми навчання
теми контрольної роботи з дисципліни
«Економічна теорія»

Контрольну роботу виконують у формі реферату, вона є самостійною розробкою студентом однієї з наведених далі п'ятдесяти тем. Більшість з них є заліковими питаннями, за якими навесні складається іспит.

Вибір тем контрольних робіт спирається на дві останні цифри залікової книжки:

Дві останні цифри залікової книжки	Цифра для вираховування	Номер теми
01-45	-	1-45
46-90	45	1-45
91-99	90	1-09
00	-	10

Контрольна робота складається з:

- титульного аркуша;
- плану роботи, в якому передбачається:
- вступ;
- основна частина (1,2 та 3 - те питання);
- висновки, а наприкінці роботи наводиться:
- список використаних джерел.

Загальний обсяг роботи становить не менше 12-и сторінок учнівського зошита (кольорову обкладинку треба зняти, титульний аркуш необхідно оформити на світлому папері).

Нумерують усі сторінки, починаючи з титульного аркуша, який вважають першою сторінкою (без нумерації). Тут вгорі пишуть назву: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; нижче наводять назву Академії (ХНАМГ), найменування кафедри (кафедра економічної теорії), назву дисципліни, що вивчається, номер теми контрольної роботи та її назва, прізвище, ім'я та по батькові студента, назву факультету (заочний), курс, група, прізвище викладача, рік навчання.

Контрольна робота може виконуватися у комп'ютерному наборі або у рукописному вигляді. В останньому випадку писати треба розбірливо. Контрольну роботу студент здає особисто на кафедру до початку сесії лаборанту для реєстрації у спеціальному журналі й передачі її викладачеві на перевірку.

Роботи, які не відповідають вимогам кафедри, виконані неохайно, потребують виправлень, повертаються студентам до заліку або іспиту, для усунення недоліків. Виправлення треба виконувати на окремих аркушах, які вкладають до відповідних розділів контрольної роботи. Виправлену контрольну роботу студент вдруге здає на кафедру для повторної перевірки викладачем.

Після одержання студентом поточної інформації з дисципліни на лекціях, практичних заняттях, а також шляхом самостійного вивчення більшості з рекомендованих далі джерел, а також за умов позитивної оцінки контрольної роботи, тільки після всіх необхідних заходів студента допускають до складання заліку.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

1. Предмет, методи та функції економічної теорії.
2. Основні методи пізнання соціально-економічних процесів.
3. Процес суспільного виробництва. Фактори виробництва.
4. Економічна система суспільства і власність.
5. Економічна система. Способи і типи суспільного виробництва.
6. Економічні потреби й інтереси.
7. Економічні потреби суспільства та їх взаємозв'язок з виробництвом. Економічні інтереси.
8. Сучасний поділ праці. Сучасні тенденції розвитку суспільного поділу праці.
9. Сутність ринку, його функції та умови формування.
10. Ринкове господарство та його основні суб'єкти.
11. Структура ринкової економіки та її моделі.
12. Сучасний ринок, його структура і функції.
13. Конкуренція і монополія у ринковій системі.
14. Основи саморегулювання ринкової економіки.
15. Економічна роль держави у ринковій економіці.
16. Мікроекономічний рівень господарювання і форми його організації.
17. Співвідношення попиту та пропозиції. Ціноутворення.
18. Витрати виробництва і прибуток.
19. Капітал як матеріальна основа підприємницької діяльності.
20. Капітал і підприємництво.
21. Теоретичні основи економіки домогосподарства.
22. Основні макроекономічні показники в системі національних рахунків, методика їх обчислення.
23. Макроекономічна нестабільність : циклічність, безробіття, інфляція.
24. Безробіття та його види.
25. Інфляція та її види. Антиінфляційна політика.
26. Макроекономічний аналіз : сукупний попит і сукупна пропозиція.
27. Державне регулювання економіки.
28. Фіскальна політика і державний бюджет.
29. Фіскальна політика держави: сутність, види, механізм.
30. Ринок грошей і грошовий мультиплікатор. Механізм грошово-кредитного регулювання.

Зразок оформлення титульного аркушу

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Харківська національна академія міського господарства

Кафедра економічної теорії

Контрольна робота № 1
з дисципліни «**Економічна теорія**»

Тема № 12. Економічні потреби суспільства та їх взаємозв'язок.
Економічні інтереси

Виконавець: студент факультету заочного навчання

_____ курсу

група _____

Петренко Іван Миколайович

(залікова книжка № 22512)

Викладач: ст. викл. _____

м. Харків

ХНАМГ

_____ навчальний рік

Екзаменаційні питання

1. Виникнення економічної теорії.
2. Предмет, структура і функції економічної теорії.
3. Принципи і методи пізнання економічного життя суспільства.
4. Виробництво, як процес суспільної праці. Фактори виробництва.
5. НТР та ефективність суспільної праці.
6. Формулювання основ постіндустріальної цивілізації.
7. Зміст економічної системи та її структурні елементи.
8. Відносини власності та новітні тенденції в їх розвитку.
9. Економічні потреби та інтереси.
10. Суспільний поділ праці – джерело соціально-економічного розвитку.
11. Людина як джерело і критерій соціально-економічного прогресу.
12. Сутність багатства людського суспільства.
13. Характеристика товарного виробництва.
14. Товар та його властивості.
15. Теорії вартості.
16. Розвиток форм вартості та виникнення грошей.
17. Функції грошей як загального еквівалента.
18. Ринкове господарство та його основні суб'єкти.
19. Сучасний ринок, його структура і функції.
20. Конкуренція і монополія в ринковій системі.
21. Мікроекономічний рівень господарювання.
22. Економічна природа попиту та пропозиції.
23. Фактори, що визначають попит та пропозицію.
24. Еластичність попиту та пропозиції.
25. Сутність ціноутворення.
26. Фактори та методи ринкового ціноутворення.
27. Вироби виробництва і прибуток.
28. Капітал і підприємництво.
29. Підприємство в умовах ринкового господарства.
30. Макроекономічний рівень господарювання і система національних рахунків.
31. Економічна рівновага і циклічність суспільного виробництва.
32. Макроекономічна нестабільність. Безробіття, інфляція та їх вимірювання.
33. Особливості відтворення в аграрній сфері економіки.
34. Земельна рента.
35. Сутність і структура фінансової системи у суспільному відтворенні.
36. Бюджетна система.
37. Кредитно-грошова та валютна системи.
38. Державна політика доходів.
39. Сутність і механізм розподілу доходів.
40. Заробітна плата і доходи від індивідуальної трудової діяльності.
41. Сімейні доходи і структура їх використання.
42. Об'єктивна необхідність і реальні можливості переходу України до ринкової економіки.
43. Формування економічних передумов переходу до соціально орієнтованого ринкового господарства.
44. Соціально-економічна політика Української держави в період ринкової трансформації суспільства.

45. Формування і закономірності розвитку міжнародної економіки.
46. Суть і форми міжнародних відносин.
47. Міжнародна економічна інтеграція.
48. Економічні аспекти глобальних проблем.
49. Економічна теорія підґрунтя економічної політики.
50. Економічна роль держави.
51. Політика державного регулювання економіки.
52. Податково-бюджетна політика держави.
53. Становлення економічної теорії як науки.
54. Трактатування розвитку економічних теорій в сучасних моделях.
55. Класифікація теорії і напрямків світової економічної думки.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія / За ред. В.Д. Базилевича – К.: Вища школа, 2008. – 581с.
2. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2009. – 851с. – (Класичний університетський підручник).
3. Воробйов Є.М. Економічна теорія в питаннях та відповідях. – Х.: РИФ, 2002. – 640с.
4. Економічна теорія: Тексти лекцій (для студентів усіх форм навчання напряму підготовки 6.060101 «Будівництво») / Авт: Цимбалюк О. А.; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва - Х: ХНАМГ, 2010. - 64с.
5. Макроекономіка: навч. посібник / за ред. В. П. Решетило. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 295 с.
6. Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. – 677с. – (Класичний університетський підручник).
7. Національна економіка: навч. посібник / за заг. ред. В. П. Решетило. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 386 с.
8. Нуреев Р.М. Курс мікроекономіки: Учебник для вузов, - 2-е изд., зим. – М.: Норма, 2005. – 560 с.
9. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник/Відп. ред. Г.Н. Климко. – 5-те вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2009. – 615с.
10. Перехідна економіка: Підручник / За ред. В.М.Гейця. – К.: Вища школа, 2003. – 591 с.
11. Політична економія: Навч. посібник / За ред. К.Т. Кривенка. – К.: КНЕУ, 2005. - 508 с.
- 12.Тарасевич Л.С. Макроекономіка. – М.: Юрайт-Издат, 2003. – 650 с.
13. Цимбалюк, О.А. (2009) Програма навчальної дисципліни і робоча програма навчальної дисципліни «Економічна теорія» (для студентів 3 курсу денної форми навчання напряму 6.060101 – «Будівництво», спеціальностей – «Промислове і цивільне будівництво», «Міське будівництво і господарство».
14. Цимбалюк, О.А. (2009) Програма навчальної дисципліни і робоча програма навчальної дисципліни «Економічна теорія» (для студентів 3 курсу заочної форми навчання напряму 6.060101 – «Будівництво», спеціальностей – «Промислове і цивільне будівництво», «Міське будівництво і господарство».
15. Цифровий репозиторій ХНАМГ: <http://eprints.ksame.kharkov.ua>.
16. Офіційний сайт Національного Банку України: <http://www.bank.gov.ua>
17. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України: <http://www.kmu.gov.ua>
18. Офіційний сайт Міністерства Економічного Розвитку і Торгівлі України: <http://www.me.gov.ua>
19. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України: <http://www.minfin.gov.ua>
20. Офіційний сайт Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку: <http://www.ssmc.gov.ua>
21. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
22. Офіційний сайт Світового банку: <http://www.worldbank.org.ru>

Навчальне видання

Методичні вказівки
до організації самостійної роботи, практичних занять,
виконання контрольних робіт
з дисципліни
«Економічна теорія»
(для студентів 3 курсу денної та заочної форм навчання
за напрямом підготовки 6.060101 «Будівництво»)

Укладачі: **ШЕКШУЄВ** Олександр Анатолійович
БАТІСТОВА Оксана Ігорівна

Відповідальний за випуск *І. А. Островський*

Редактор *Д. Ф. Курильченко*

Комп'ютерне верстання *К. А. Алексанян*

План 2011, поз. 323М

Підп. до друку 06.05.2011	Формат 60 x 84/16
Друк на різнографі	Ум. друк. арк. 2,4
Зам. №	Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК №4064 від 12.05.2011 р.